

06.10.2023

Урок 3.

Тема: Сучасний стан та перспективи розвитку світового сільського господарства

План

1. Ресурсний потенціал та його використання у сільському господарстві
2. Обсяги виробництва сільськогосподарської продукції
3. «Зелена революція» в сільському господарстві
4. Світова продовольча проблема та її розв'язання

1. Ресурсний потенціал та його використання у сільському господарстві

Сільське господарство ? одна з головних галузей матеріального виробництва, і саме воно визначає специфічний спосіб життя 2,3 млрд осіб. Це насамперед стосується країн, що розвиваються, де в сільському господарстві в середньому зайнято майже 60 % населення, а в багатьох найбільш відсталих країнах ця частка ще більша. В цілому ж у цій галузі зайнято близько половини економічно активного населення планети. Сільськогосподарські угіддя становлять 30 % суходолу. Загальна площа світового земельного фонду дорівнює 134 млн км² (13,4 млрд га). З окремих великих регіонів найбільшим земельним фондом володіють Африка, СНД, Азія, Північна і Південна Америка.

Найбільш цінні землі, що обробляються, становлять усього 11 % світового земельного фонду. Великими площами земель, що обробляються, володіють США (190 млн га), Індія (160), Росія (134), Китай (95), Канада (46), Казахстан (36), Україна (34).

Природні луки й пасовиська в усіх регіонах світу, за винятком Європи, помітно переважають над землями, що обробляються, а в Австралії це перевищення сягає більш ніж десятикратної величини.

Головна проблема світового земельного фонду сьогодні - це деградація сільськогосподарських земель. Під цим учені розуміють виснаження родючості ґрунтів, ерозію ґрунту, його заболочування, зниження біологічної продуктивності природних пасовищ, засолення і заболочування площ, які зрошуються, тощо.

Найбільш очевидний результат усіх цих негативних явищ - помітне скорочення оброблюваних земель, що припадають на душу населення. А в окремих країнах світу

забезпеченість землею скоротилася до катастрофічного рівня (в Китаї - до 0,09 га, Єгипті - до 0,05 га).

Сільське господарство - складна виробнича, соціальна та екологічна система, де взаємодіють безліч економічних, соціальних і біологічних факторів. На відміну від інших сфер виробництва сільське господарство ведеться на великих площах і територіальне розпорошене. У ньому використовуються земля (основний засіб виробництва), світло, тепло, вода та живі організми - рослини і тварини. Разом із тим частка сільського господарства у створенні валового внутрішнього продукту (ВВП) в окремих країнах світу значно скоротилася.

2. Обсяги виробництва сільськогосподарської продукції

Головною галуззю сільського господарства є рослинництво. Основа рослинництва - зернове господарство. Зернові культури становлять найважливішу групу продовольчих культур, які дають зерно - основний продукт харчування людини, корми для сільськогосподарських тварин і сировину для багатьох галузей промисловості.

Зернові культури займають майже половину посівних площ світу (720 млн га), а річне збирання зерна у світі становить - 2,0 млрд т. Головні зернові культури - пшениця, кукурудза, рис - забезпечують 3/4 світового виробництва зерна. Провідні виробники пшениці у світі - США, КНР, Індія, Франція, Канада, Австралія, Казахстан, Росія, Україна. Основні райони вирощування кукурудзи - Північна та Південна Америка. США є виробником до 50 % світового врожаю кукурудзи. Значні врожаї збирають у Китаї, Бразилії, Мексиці. Рис, як головна продовольча культура більш ніж половини населення Землі вирощується переважно на затоплених територіях. Понад 90 % світових посівів рису знаходиться у країнах Азії, в тому числі близько 60 % в Індії та Китаї. За рівнем його виробництва виділяються Китай (36 %), Індія, Індонезія, В'єтнам, Японія, Бангладеш, Таїланд, Філіппіни.

У країнах помірного клімату для фуражних і частково продовольчих потреб вирощують ячмінь. Він поширений в Україні, Росії, Китаї, Чехії, США, Канаді. Овес вирощують у Росії, Польщі, Франції, Великій Британії, близько 50 % його посівів - у США й Канаді.

Технічні культури (цукрову тростину, бавовник, каучуконоси, виноград, чай, каву, какао) вирощують в екваторіальному, тропічному і субтропічному поясах. У помірному поясі поширені льон-довгунець, соняшник, соя, цукрові буряки. Найважливішу технічну культуру - бавовник - вирощують переважно в країнах, що розвиваються (Індія, Пакистан, Бразилія, Єгипет, Туреччина).

Головні райони виробництва цукрових буряків - СНД, Польща, Чехія, Словаччина, Німеччина, Франція, США. З олійних найбільше культивують соняшник (Росія, Україна, Болгарія, Аргентина, Уругвай) та сою (США, КНР, Росія, Бразилія).

Основними експортними товарами країн, що розвиваються, є чай (Індія, Шрі-Ланка), кава (Бразилія, Колумбія, Мексика, Індія, країни Східної Африки), какао (Бразилія), арахіс (країни Азії, Африки, Америки), олійна пальма (Конго, Індонезія, Малайзія).

Важливою галуззю сільського господарства є тваринництво. Воно розвинуте в усіх регіонах світу.

Провідна ділянка тваринництва - скотарство. Світове поголів'я великої рогатої худоби становить 1,37 млрд., у тому числі 225,3 млн. корів. Близько 35 % світового поголів'я зосереджено в Азії; більше 17 % - у Південній Америці; близько 15 % - у Північній Америці; 14 % - в Африці; 15 % - в Європі; близько 2 % - в Австралії. 97 % світового поголів'я буйволів зосереджено в Азії.

Свинарство розвинуте в Європі, Азії, Північній Америці, в районах з інтенсивним землеробством. Поголів'я свиней становить понад 850 млн. Майже половина його зосереджена в Азії, в тому числі в Китаї (перше місце у світі). Серед інших країн за рівнем свинарства виділяються США, Бразилія, Німеччина, Данія, Франція, Велика Британія, Нідерланди, Угорщина.

Вівчарство як галузь тваринництва, що займається розведенням овець з метою одержання продуктів харчування і сировини для легкої та харчової промисловості, найбільш розвинуте в країнах з багатими пасовиськами. Світове поголів'я овець - 1,2 млрд. Понад 1/3 них тварин зосереджене в Азії; більше 18 % - в Австралії та Новій Зеландії; 16,5 % - в Африці; понад 16 % - в Західній та Східній Європі; 8,9 % - у Південній Америці, в основному в Аргентині, Бразилії, Уругваї, Перу.

Основну кількість м'яса, молока та іншої тваринницької продукції виробляють розвинуті країни світу. Середньорічне споживання м'яса на душу населення світу - менше 35 кг. Українським є рівень споживання м'яса в країнах Африки, більшості країн Латинської Америки і Південно-Східної Азії, в той час як у провідних країнах він сягає 120-130 кг.

Дедалі більшого значення у виробництві м'яса набуває птахівництво, особливо у США, країнах Західної Європи. Птахівництво - одна з наддинамічних галузей світового сільського господарства. Світове поголів'я птиці - понад 120 млрд. Із загальносвітового поголів'я курей на Азію припадає більше 40 % (близько 1/2 в Китаї, 1/5 в Японії, Індії та Індонезії); на Європу - близько 17 %; на Північну Америку - до 11 %; на Південну Америку - близько 10 %; на Африку - 9 %. Світове виробництво пташиного м'яса становить близько 45 млн т, яєць - понад 500 млрд шт. За останні десятиліття птахівництво розвивалося найбільш високими темпами порівняно з іншими галузями тваринництва.

3. «Зелена революція» в сільському господарстві

Процес індустріальної перебудови сільського господарства, який називають «зеленою революцією», у СПІА, Канаді, Великій Британії в основному був здійснений у 50-60_х роках. Можна стверджувати, що на сьогодні постіндустріальні країни перебувають вже на принципово новому етапі «біотехнологічної революції», який характеризується широким застосуванням біотехнології, ЕОМ, абсолютно нових способів захисту рослин, обробітку ґрунту, зрошення та ін.

«Зелена революція» у країнах, що розвиваються, має три головні компоненти.

- перший з них: виведення нових сортів сільськогосподарських культур. З цією метою було створено 13 міжнародних науково-дослідних центрів. Місцезнаходження їх такі: Мексика (кукурудза, пшениця), Філіппіни (рис), Колумбія (тропічні продовольчі культури), Нігерія (продовольчі культури), Індія (продовольчі культури посушливих тропічних районів) та ін.

- другий компонент «зеленої революції» - це іригація (штучне зрошення). Вона особливо важлива тому, що нові сорти зернових культур можуть реалізувати свій потенціал тільки в умовах доброго водозабезпечення.

- третій компонент «зеленої революції» - застосування сучасної техніки, добрив, засобів захисту рослин. І хоча загальний рівень механізації та хімізації сільського господарства в країнах, що розвиваються, ще явно недостатній, у цьому напрямі вже є певні зрушення. Прикладами є Мексика, Бразилія, інші країни.

На сьогодні сільське господарство країн, що розвиваються, внутрішньо дуже неоднорідне і включає два зовсім різні сектори - традиційний і сучасний.

До традиційного (споживацького або малотоварного) сектора належить більшість сільського населення країн, що розвиваються (Латинська Америка, Африка, Азія). Це дрібні й найдрібніші споживацькі господарства, чимала частка яких не в змозі прокормити велику селянську сім'ю. Вони майже не використовують ні техніки, ні мінеральних добрив. Селяни вирощують ті продовольчі культури - зернові, зернобобові, які становлять основу харчування і дають «найдешевші» калорії.

Аграрні реформи, що проводяться в більшості країн, далеко не скрізь змінили загальну ситуацію, слабо вплинувши на інтенсифікацію і підвищення товарності сільського виробництва.

Це можна проілюструвати на прикладі стану його механізації та хімізації. В країнах, що розвиваються, досі вручну обробляється 1/4, за допомогою тягової сили - 1/2, а тракторами - 1/4 всієї ріллі. На 1 тис. га, скажімо, у Латинській Америці припадає всього п'ять тракторів, а в Африці - один. Все це, природно, не може не позначитися на показниках врожайності. При середній врожайності зернових у світі 25 ц/га в Африці вона становить лише 12 ц/га, а у Тропічній Африці є господарства, де збирають 1 ц/га або й того менше.

Найбільш високого рівня нині сягає сільське господарство розвинутих країн Заходу, які вступили в постіндустріальну стадію свого розвитку. Різке зниження частки цієї галузі у ВВП, а також у зайнятості економічно активного населення аж ніяк не означає її занепаду.

На основі взаємодії різних галузей виникає агропромисловий комплекс (АПК). АПК - це функціональна багатогалузева підсистема, що виражає взаємозв'язок, взаємодію сільського господарства та поєднаних з ним галузей економіки з виробництва сільськогосподарської техніки, сільськогосподарської продукції, її зберігання, транспортування, переробки та реалізації.

Практично всі галузі національної економіки тієї чи іншої країни прямо чи опосередковано беруть участь у функціонуванні АПК, структура якого охоплює три сфери:

* I сфера - виробництво засобів виробництва для сільського господарства;

* II сфера - власне сільське господарство;

* III сфера, - переробка, зберігання і реалізація готової продукції.

Розвиток міжгалузевої кооперації приводить до того, що у вартості продукції, яка виробляється в межах АПК, весь час зростає частка першої і третьої сфер і знижується частка другої сфери.

Так, у останні роки співвідношення між цими сферами становило 30:10:60. Звідси і скорочення частки сільського господарства у ВВП.

Структура агропромислового комплексу США, наприклад, має такий вигляд: I сфера - 33,2 %, де зайнято 25,4 % населення, що працює в агропромисловому комплексі; II сфера - саме сільське господарство: 8,7 %, частка зайнятих 11,7 %; III сфера - 58,1 %, частка зайнятих - 62,9 %.

Фірми першої сфери, що орієнтуються на підвищення ефективності системи агропромислового комплексу.

Важливою складовою АПК є продовольчий комплекс (ПК), до якого входять галузі переробки сільськогосподарського нехарчового призначення.

Матеріальною основою формування сучасного АПК є:

- по-перше, поглиблення суспільного поділу праці;
- по-друге, виробничо-технічне кооперування сільського господарства з іншими галузями національної економіки, яке безперервно розширюється і поглиблюється.

На сьогодні безпосередній виробник сільськогосподарської продукції (наприклад, фермер), як правило, не доводить до повного ступеня готовності до споживання свою продукцію.

Чим більше розвинута міжгалузева кооперація, тим менша частка сільського господарства у вартості кінцевого продукту АПК.

4. Світова продовольча проблема та її розв'язання

Індустріалізація сільського господарства відіграє ключову роль у якісних процесах в АПК та економіці в цілому. Вона веде до скорочення чисельності зайнятих у сільському господарстві; зменшення нетоварної частки продовольства, що споживається сільським населенням; збільшення частки міського і несільськогосподарського населення; до переходу функції з приготування їжі від домашнього господарства до сфери громадського господарства на промисловій основі.

Наприклад, сьогодні 27,3 % американців мешкають у сільській місцевості, але лише 1,9 % живуть на фермах. Один фермер виробляє продукцію для 129 людей (94 у США і 35 поза межами країни). При цьому США забезпечують 43 % світового виробництва соєвих бобів, 21 % бавовни, 34 % кукурудзи, 12 % пшениці. Основою сільського господарства як розвинутих країн, так і країн, що розвиваються, є фермерські господарства.

Ферми у країнах Західної Європи та Північної Америки, дуже варіюючи за розмірами, є в основному сімейними. Земля, що обробляється ними; є або приватною власністю, або орендується у великих землевласників. Майже 3/4 всіх американських ферм - невеликі сімейні, на кожну з яких у середньому припадає 17,8 га землі, 1,5 трактора, один вантажний автомобіль і 1,1 постійного виробника.

З розвитком НТП зростають і розміри фермерських господарств, обсяги виробництва, потреби в капіталі, витрати на матеріально-технічні ресурси, ціни на землю. З цих причин деякі ферми зазнають труднощів, і їм дедалі важче забезпечувати рентабельність виробництва.

Одна з проблем фермерських господарств розвинутих країн - процес старіння фермерів. Так, частка фермерів віком 55 років і більше дорівнює: у Бельгії - 44,3 %, Данії - 45,6 %, Франції - 44,8 %. Кожний третій фермер не має спадкоємця. Ще гірша ситуація у Німеччині. Так, у Баварії тільки 40 % фермерів мають спадкоємців, власники 120 тис. ферм старші за 45 років.

Поліпшенню аграрної структури мають сприяти деякі стимули, що передбачені спільною аграрною політикою Євросоюзу. Серед них різні пільги фермерам-початківцям, здешевлення кредитів та інші форми підтримки.

Високим економічним досягненням фермерських господарств розвинутих країн сприяють різні фірми та кооперативи. Основні типи кооперативів, що діють у США, можна поділити на три групи: маркетингово-закупівельні, постачальницькі та сервісні. Уряди розвинутих країн надають загальнодержавного значення розвитку національного сільського господарства і забезпеченню населення продовольством. За останні півстоліття в цих країнах широко застосовувалися різноманітні засоби державного регулювання сільського господарства. Підтримка фермерів розглядається як обов'язковий і безумовний елемент державної політики.

Державна підтримка сільського господарства, передусім заради підтримання його міжнародної конкурентоспроможності, привела до того, що досить значна частка доходів фермерів надходить за рахунок витрат державного бюджету, як національного, так і наднаціонального.

У США - країні з кращими в світі природними умовами для сільськогосподарського виробництва - також широко практикується пряма цільова фінансова допомога фермерам. Держава щорічно закуповує у фермерів на 18-20 млрд дол. продовольства для цільового призначення. Закупівля цієї продукції відбувається за стабільно високими цінами. В цілому бюджетні асигнування перевищують у шість разів фермерські капіталовкладення і становлять 40 % усієї валової продукції ферм.

Внаслідок дії угоди Уругвайського раунду ГАТТ і подальшої лібералізації міжнародної торгівлі сільськогосподарськими продуктами та підвищення світових цін на продовольство еквівалент виробничих субвенцій незначно змінився. Під еквівалентом виробничих субвенцій (ЕВС) розуміється сума виділених державних дотацій до вартості агропродукції. Однак, незважаючи на прагнення обмежити державні субвенції аграрному сектору, в абсолютному вираженні вони зростають.

Між окремими країнами існують істотні відмінності у рівні державного субвенціювання аграрного сектора. Еквівалент виробничих субвенцій найбільш високий у Швейцарії (81 %), Ісландії (75 %), Японії та Норвегії (74 %), а найменший - у Новій Зеландії (4 %) і Австралії (9 %). У США рівень ЕВС знизився з 30 % на середину 80-х років до 19 % у 2000 р.

Що стосується країн Центральної й Східної Європи та СНД, то одним із важливих результатів аграрного реформування в цих країнах є зміни соціально-економічної структури аграрного сектора: по-перше, набагато скоротилася частка державних сільськогосподарських підприємств; по-друге, помітно розширилися організаційні форми сільськогосподарських підприємств (командитні товариства, повні товариства, товариства на довірі, акціонерні товариства та ін.), що відповідає уявленню про аграрний сектор як систему з багатокладною економікою. У більшості країн СНД сільське господарство є однією з головних галузей національної економіки. В середньому по Співдружності на його частку припадає 12 % загального обсягу валового продукту, в тому числі в Грузії - більше половини, у Молдові, Киргизстані, Узбекистані та Вірменії - близько третини, в Азербайджані - 27 %, Україні - близько 20 %, Білорусі та Казахстані - близько 12 % і в Росії - близько 7 %. Аналіз основних макроекономічних показників країн СНД показує стійку тенденцію спаду виробництва як у промисловості, так і в сільському господарстві. Повсюдно зменшилися ефективність використання сільськогосподарських земель і продуктивність тваринництва.

Внаслідок скорочення випуску сільськогосподарської продукції, зменшення сировинної бази, погіршення фінансового стану переробних підприємств істотно знизився рівень забезпечення населення основними продуктами харчування вітчизняного виробництва. Головними причинами скорочення обсягів виробництва продовольчих товарів є різке зниження купівельної спроможності населення, відсутність у підприємств достатніх для відтворення обігових коштів, а також імпортна експансія і слабка конкурентоспроможність національних споживчих товарів.

Серйозну і необґрунтовану конкуренцію вітчизняним продуктам створюють імпортні товари, часто низької якості, котрі продаються за нижчими цінами. За рахунок імпортної продукції зросла насиченість ринку за багатьма групами споживчих товарів, хоча багато з них не відповідають санітарним нормам, вимогам до якості та безпеки сировини і застосовуваних матеріалів, що є загрозою для життя і здоров'я людей.

Покращити становище - як у країнах СНД, так і в Україні зокрема - можна лише за рахунок докорінної перебудови аграрних відносин, запозичення досвіду провідних країн світу у розвитку сільськогосподарського виробництва.

Домашнє завдання:

1) Записати тему уроку, прочитати і зробити невеличкий конспект теми в робочому зошиті. Зошит зберігаєте, після закінчення дистанційного навчання здаєте на перевірку.

2)Написати реферат на одну із тем на вибір

тема: «Сучасний етап сільського господарства України»

План

- 1.Форми господарювання у сільському господарстві.
2. Сільське господарство і особливості його розвитку.
- 3.Види форм господарювання у сільському господарстві.
4. Типи ефективності виробництва.
5. Аграрні аспекти.

або

тема: «Планування виробництва насіння зерна в Україні»

План

1. Організаційно–економічна характеристика підприємства.
2. Сучасний стан і тенденції розвитку рослинництва.
3. Значення і роль рослинництва в економіці підприємства.
4. Планування посівних площ, валового збору, використання продукції.
5. Економічні показники роботи.

Реферат здаєте до 08.10.2023 до 17.00 год.

vasilyuksveta17@gmail.com